

AMFORELE DE LA SCÂNTEIA

BY
CORNELIA MAGDA LAZAROVICI*

Abstract:

At Scânteia-“Dealul Bodești” site, several amphorae were discovered, as well as an amphorette with prosopomorphic character, which have an elaborate decoration. We made a description of the artifacts, and specified the context in which they were discovered. We compared the decoration on these amphorae with other vessels with a similar shape and decoration from the Cucuteni-Trypillia area, with certain decorative elements that indicate connections with the Great Mother Goddess. We believe that the amphorae from Scânteia were used in cult practices, but we cannot specify what kind of content they had, liquids or grains.

Keywords: Cucuteni A3 phase; Scânteia-“Dealul Bodești” site, amphorae; decoration; meanings; functionality.

Situl Cucuteni A3 de la Scânteia-Dealul Bodești/La Nuci a oferit în timpul săpăturilor arheologice o cantitate impresionantă de fragmente ceramice și, mai rar, vase întregi, care ilustrează o mare varietate de forme (și variante ale lor), specifice de altfel acestei faze a culturii, care este mult mai bine cunoscută pe teritoriul României.

Între formele întâlnite se numără și amfora sau vasele de tip amforetă, asupra cărora ne vom opri în studiul de față.

Conform dexonline.ro amfora este un vas mare de formă ovoidală sau sferică, cu două torți, în care, în Antichitate, se păstra și se transporta vinul, untdelemnul, grânelor etc.¹.

Acest tip de recipient este cunoscut încă din Neoliticul timpuriu pe teritoriul României², dar și în alte zone geografice ale Europei de sud³ și Anatolia, ca și pe alte continente; unele vase de acest tip prezintă și variante cu mai multe torți sau fără mânere de prindere.

În arealul Precucuteni-Cucuteni – Trypillia vasele de acest tip sunt destul de bine reprezentate în toate etapele de evoluție culturală, multe dintre ele fiind decorate cu elemente geometrice, vegetale (Pl. IV.12), reprezentări umane (Pl. IV.10) sau/și de animale (Pl. IV.11), ca și semne și simboluri cu o semnificație mai largă (Pl. IV.10,11, cercul), prezente în mai multe civilizații.

Amforele de la Scânteia, descoperite în stare fragmentară, au fost reconstituite cu multă migală și talent de Alina Hușleag, oferindu-ne astfel prilejul de a putea admira din nou arta și talentul meșterilor olari din situl menționat. Artefactele pe care le prezentăm provin din locuințe (L1, Pl.

---

* Institutul de Arheologie, Academia Română-Filiala Iași; magdalazarovici@gmail.com.

¹ <https://dexonline.ro/definitie/amfor%C4%83>.

² LUCA 2015: Fig. 4, 10, 13.

³ Bulgaria: TODOROVA, VAISOV 1993: Fig. 55, Karanovo II; Macedonia: FIDANOSKI 2017: Pl. 6.4, 6; Anatolia (Ilipinar): THISSEN 2008: Fig. 3.1-2, Fig. 9.P.25, Fig. 14.

II.3; sub L5, Pl. III.3; L7, Pl. II.2), din preajma acestora (Cas. 3, de lângă L5, Pl. III.4; Cas. 8, de lângă L7, Pl. III.3), din gropi (Gr. 1, Pl. III.2; Gr. 57, Pl. I.3; Gr. 113, Pl. II.1; Gr. 173, Pl. III.5), iar pentru o amforă s-a pierdut contextul descoperirii (Pl. II.4, *passim*). Este vorba în total de șase amfore (Pl. I.1,3; Pl. II.1-4) și o amforetă (Pl. III.5) care au putut fi reconstituite, alte două fragmentare (Pl. III.2,4), la care se adaugă și două amfore miniaturale, care au fost descoperite întregi (Pl. I.3).

Amforele care au fost reconstituite prezintă o formă armonioasă, având corpul prelung, alungit și gâtul mai îngust, câte două torți perforate vertical (Pl. I.1, cu torți perforate orizontal) fiind amplasate pe zona diametrului maxim. Buzele diferă la tipurile reconstituite. Astfel, o buză mai largă, ușor evazată și demarcată de corp printr-o adâncitură, apare doar la una din amforele descoperite în Gr. 57 (Pl. I.1). La o altă amforă, gâtul prelung se termină brusc cu o mică buză în relief (Pl. II.1). La alte trei exemplare buza este mai îngustă și ușor evazată (Pl. II.2-4). Remarcăm de asemenea și maniere diferite de modelare a torților (exemplarele de la Pl. I.1 și II.4 comparativ cu cele de la Pl. I.3 și II.1-3), dar care nu sunt lipsite de eleganță și armonie.

În ceea ce privește pasta, trebuie să remarcăm că toate piesele descoperite și analizate au fost realizate din pastă semifină (uneori și cu impurități în compoziție) și pictate tricrom.

Însă, decorul amforelor necesită o analiză mai detaliată. În majoritatea cazurilor predomină motivul spiralei, combinat cu alte elemente decorative. Astfel, amfora din Gr. 57 (Pl. I.1; H = 55 cm, D = 20 cm) are șase zone decorative. Buză a fost decorată cu ove, linii și capete de ove, o linie brună fiind amplasată pe adâncitura ce separă buza de gât. Al doilea registru decorativ, ca și cel de al patrulea constă în spirale înfășurate, capete de spirale, cu ove sau jumătăți de ove în spațiile libere. Cel de al treilea registru decorativ reprezintă un decor în tablă de șah (element întâlnit încă din Precucuteni), încadrat de asemenea de două linii brune. Sub ultimul registru decorativ cu spirale apare o bandă mai lată alb/crem mărginită de asemenea de două linii brune. Partea de jos a vasului a fost pictată cu culoare roșie, ca și interiorul vasului. La rândul lor și torțile au fost pictate cu arcade albe bordate cu brun.

Cea de a doua amforă din Gr. 57 (Pl. I.3; H = 33,5 cm; D = 11 cm), are de asemenea gâtul marcat de un prag, o linie brună departajând restul corpului. Pe zona păstrată a gâtului se observă un decor format din patru spirale ovoidale, decorul de aici fiind completat cu capete de spirale și de trei romburi de mici dimensiuni, bordate cu negru și în interiorul cărora apar linii roșii dispuse în rețea (Pl. I.3). Registrul următor este împărțit în patru cadrane/metope: două apar pe fața și spatele vasului, fiind alcătuite din spirale înfășurate, capete de spirale, capete de ove și linii unghiulare. Alte două cadrane, se observă pe părțile laterale, încadrând torțile amforei. Două ove mari, dar de dimensiuni diferite se află deasupra și dedesubtul torților, decorate la rândul lor cu alte ove dispuse orizontal. O linie brună demarchează partea de jos a vasului, unde au fost conturate cu culoare brună dreptunghiuri umplute cu roșu liniar. Trebuie să precizăm că în acest caz benzile care alcătuiesc motivele decorative menționate sunt mai înguste decât la amfora anterioară.

O altă amforă (Pl. II.1; H = 48 cm; D = 35 cm), la care decorul s-a păstrat doar parțial, pare să aibă corpul împărțit în două registre decorative: primul registru, din zona gâtului, a fost decorat cu ove largi, iar o linie brună demarchează această zonă de restul vasului. Cel de al doilea registru este decorat cu spirale largi, sub forma literei „S”. Decorurile menționate, realizate din benzi largi, au fost aplicate direct pe fondul vasului.

Următoarea amforă (Pl. II.2; H = 37 cm; Dguri = 11,6 cm), are corpul împărțit tot în două registre decorative, demarcate de o ușoară șanțuire la baza gâtului. Amfora a fost acoperită cu o angobă

alburie pe care s-a pictat ulterior. Registrul superior este decorat cu ove duble mai mari, pictate cu roșu și bordate cu linii subțiri brune, între care au fost desenate alte ove mai mici roșii, dar încadrate de alb și bordate tot cu linii roșii, alcătuiind un fel de decor în oglindă. Registrul următor a fost decorat cu spirale în forma literei „S”, dispuse orizontal, capete de spirale și linii roșii bordate cu brun.

Amfora din Pl. II.3 (H = 36,5 cm; Dmax. = 32 cm) conține mai multe registre decorative, aplicate pe o angobă alburie. Pe gât este un decor din două spirale ovoidale cu marginile îngroșate, pe mijlocul căreia este redată o bandă cu baza mai lată; urmează o bandă lată albă bordată cu brun ce desparte baza gâtului de restul corpului. Următorul registru decorativ este alcătuit din spirale mari, înfășurate, ce sunt completate de benzi și ove mai mici pictate cu alb și bordate cu brun. Acest registru este întrerupt în zonele laterale de alte două registre decorative mai înguste, care încadrează torțile. Registrele laterale conțin câte un trapez alburii, bordat cu brun, ca și un decor complementar alcătuit din linii subțiri roșii. Partea de jos a vasului, demarcată de registrul anterior printr-o linie brună, păstrează fondul alburii aplicat înainte de pictare. Totodată, în interior vasul a fost pictat pe o porțiune vizibilă cu culoare roșie-vișinie. Și în acest caz între motivele decorative realizate din benzi mai late au fost pictate linii subțiri roșii (așa-numitul roșu liniar), care dublează efectul decorativ.

La ultima amforă (Pl. II.4; H = 34,5 cm; D = 31 cm), motivele decorative au fost aplicate pe un fond de culoare alburie. Amfora prezintă trei registre decorative. Primul, cel de pe gât este decorat cu ove și benzi unghiulare albe, bordate cu brun. Cel de al doilea registru conține spirale înfășurate dispuse orizontal, completate cu capete de spirale și benzi unghiulare pictate cu alb, bordate cu brun. Interspațiul dintre registrele menționate a fost decorat cu roșu liniar. La baza ultimului registru decorativ apare o linie de culoare brună, urmată de o bandă albă, bordată la rândul său de o linie brună.

În ceea ce privește cele două amfore miniaturale, ele au fost modelate din pastă semifină, una din ele având și mici pietricele în compoziție (Pl. III.1). Ele sunt asemănătoare ca formă, dar așa cum se poate observa, una dintre ele are fundul neregulat (Pl. III.1), iar la cealaltă pare mai rotunjit (Pl. III.2). Primul exemplar menționat (Pl. III.1; H = 8 cm; Dmax. = 6 cm) are un gât tronconic, marcat de o mică îngustare, iar torțile sunt modelate în unghi. A doua amforă miniaturală (Pl. III.2; H = 7,1 cm; Dmax. 7,2 cm) are gâtul mai mult tubular și pe o angobă alburie se mai disting urme de pictură cu culoare brună și roșie. Torțile au fost modelate similar exemplarului la care ne-am referit anterior. Ceea ce se observă cu ușurință este faptul că nici modelarea și nici decorarea nu au fost făcute cu prea multă grijă.

Situația este cu totul diferită în cazul amforetei cu caracter prosopomorf (Pl. III.5; Gr. 173, -2,32-2,50 m; H = 23 cm; D = 15.3 cm), modelată din pastă semifină. În primul rând forma vasului este foarte elegantă, senzație accentuată și de piciorul mic, evazat, care ar putea să o încadreze și în categoria cupelor cu picior. Buza, ca și gâtul, sunt demarcate de câte o adâncitură (mai profundă deasupra diametrului maxim). Eleganța vasului este subliniată și de maniera de decorare, care a fost adaptată arhitecturii acestuia. Astfel, apar cinci registre decorative, cu unele motive care se repetă, dar sunt redată diferit. Buza vasului, ușor evazată, a fost decorată în interior cu ove, capete de spirale și linii (Pl. III.6/1). Decorul se repetă pe exteriorul buzei, unde ovele, mai mari, au fost redată invers, alături de care apar și linii în diagonală sau dispuse în unghiuri (Pl. III.6/2). O linie brună subliniază zona de demarcație cu registrul următor, al gâtului prelung. Acesta a fost la rândul său decorat cu ove afrontate aplicate pe benzi verticale, între ele fiind realizate benzi oblice sau unghiulare (Pl. III.6/3). Urmează o bandă albă, îngustă care pe mijloc are o linie roșie. Registrul cu zona

diametrului maxim conține de asemenea două rânduri de ove, dispuse în partea de jos și de sus, unite cu arcuri de cerc (Pl. III.6/4). Pe această zonă a fost modelată și tortița în relief, pictată cu roșu și înconjurată de o ovă albă (Pl. III.6/4). Pe partea de sus a piciorului este un decor din semicercuri albe și roșii, bordate cu brun (și decorate în interior cu roșu liniar), după care urmează o bandă albă îngustă, ce are pe mijloc o linie roșie subțire, după care urmează ultimul registru decorativ, de pe baza piciorului (Pl. III.6/6). Această zonă este împărțită în triunghiuri albe (bordate cu brun), în care au fost redată câte trei ove inegale ca mărime. Pentru a pune în valoare decorul din benzi albe bordate cu brun al vasului, motivele decorative conțin câte o linie subțire continuă sau întreruptă. Ca și în cazul altor vase, inclusiv cele prezentate anterior, roșul liniar completează decorul. Pictura a fost realizată pe fondul roșietic al vasului.

Privită din zona tortiței, amforeta oferă imaginea unui chip uman stilizat, mai ales că două ove despărțite de o bandă verticală sugerează nasul și ochii, iar modelarea amplă a zonei diametrului maxim, pe care este modelată tortița sugerează obraji. Prezența tortiței, modelată în forma unui cap ușor rotunjit în partea de sus și ascuțit jos, ca și cele două perforații sugerează în același timp un chip de pasăre. Maniera de modelare, ca și decorarea vasului reprezintă un unicat în arealul Cucuteni.

Decorarea amforelor și a amforetei respectă tradițiile culturii Cucuteni din faza A, în care rolul primordial îl joacă spirala, derivatele acesteia, alături de alte motive complementare (ove, linii, jumătăți de cercuri ș.a.). Remarcăm de asemenea desfășurarea decorului în mai multe registre decorative.

O parte din motivele decorative utilizate pe vasele prezentate au însă și alte semnificații. Astfel, motivul de tip (♣̂), de pe gâtul amforei din Pl. I.3-4, are între lobi trei romburi explicite (Pl. I.4) și ar putea sugera într-adevăr sâni, așa cum afirmă D. Boghian⁴ și de aici legătura cu Marea Zeiță Mamă. Interpretarea acestor elemente decorative ca reprezentând sâni și, implicit, elemente antropomorfe feminine este susținută și de prezența romburilor amintite. Rombul este un simbol al feminității, fiind folosit atât ca decor (incizat, excizat, pictat), cât și ca însemn, redând pandantive, ce nu se regăsesc decât pe idolii feminini. Decorul incizat sau pictat realizat din romburi, ca și pandantivele de acest tip apar pe aproape toți idolii feminini de la Scânteia și nu numai⁵.

În ce privește redarea motivului de tip (♣̂) pe amfora din Pl. II.3b-c,e, acesta ar putea sugera de asemenea un personaj feminin, respectiv sâni, sub care trapezul indică un pandantiv, tortița ombilicului, iar decorul din spirale înfășurate zona șoldurilor.

Dacă ne uităm cu atenție la unele din amforele din arealul Precucuteni-Cucuteni – Trypillia pe care le-am ilustrat în Pl. 4, observăm că și altele se pot integra în categoria celor ce sugerează personaje feminine, datorită decorului. Astfel, motivul amintit anterior – (♣̂) – apare pe amforele din zona Vinnitsa. În cazul amforei din Pl. IV.8, sub motivul amintit apare un pandantiv triunghiular (sau baza unui romb; Pl. IV.8a), iar la cealaltă amforă din Pl. IV.9,9a, sub motivul menționat este redat un pandantiv romboidal rotunjit. Dar fără îndoială că cea mai reprezentativă amforă, cu trăsături antropomorfe clare este cea de la Rădulenii Vechi (Pl. IV.7), unde sâni sunt redați fără dubiu, decorul accentuând formele corpului feminin. Și în acest caz, la gât se pot observa două pandantive ovoidale, unul sub altul, iar al treilea este sub sâni. Un pandantiv circular dublu este prezent și la gâtul personajului sugerat de pe amfora din Pl. IV.5.

Revenind la amforele descoperite la Scânteia, trebuie să aducem câteva informații suplimentare cu privire la contextul descoperirii lor. Locuința I de la Scânteia reprezintă un sanctuar

⁴ BOGHIAN 2012: 115.

⁵ LAZAROVICI 2022: 63.

comunitar, unde au fost descoperiți 50 de idoli antropomorfi, 27 de idoli zoomorfi, nouă fragmente de altare și alte piese de cult, alături de o stelă din piatră⁶. În locuința 7 au fost descoperiți 31 de idoli antropomorfi, opt idoli zoomorfi și alte piese cu caracter de cult⁷, ceea ce poate indica și un sanctuar casnic. Aceeași semnificație pot avea și descoperirile din locuința 5, unde au fost descoperiți 16 idoli antropomorfi, patru idoli zoomorfi, vase antropomorfe ș.a.⁸.

În gropile din care provin amforele, pe lângă numeroasele fragmente ceramice (care s-au putut apoi reconstitui în forme de recipiente variate și cu decor pictat) au fost descoperiți mai mulți idoli și alte piese de cult: în groapa 113 au fost descoperiți nouă idoli antropomorfi și patru protome zoomorfe⁹, iar în groapa 173 nouă idoli antropomorfi și șase idoli zoomorfi¹⁰. Gropile respective pot fi legate de ofrande oferite cu diferite ocazii ale comunității de la Scânteia.

Este mai greu de explicat funcționalitatea amforelor de la Scânteia. Nu am făcut analize chimice anterior spălării și reîntregirii lor ca să vedem dacă sunt urme de la păstrarea eventuală a unor lichide. În ceea ce privește păstrarea lichidelor trebuie să reamintim că în mai multe arii culturale s-a constatat folosirea vinului și a berii. Există astfel de informații privind amforele din sudul Georgiei, folosite la păstrarea vinului încă din mileniul 6 BC, utilizare folosită până târziu¹¹. De asemenea, este documentată folosirea amforelor pentru păstrarea berii și a vinului în cultura Yangshao, în situl de la Bampo (4800 BC)¹², ca și în unele situri ale culturii Majiayao, datată în jur de 3000 BC¹³.

Pe baza analizelor a diferitor resturi vegetale se consideră că încă din 8000 BC vița de vie se cultiva în Anatolia¹⁴. Cele mai vechi dovezi din Grecia privind folosirea unor vase pentru păstrarea vinului în recipiente speciale provin dintr-o locuință de la Dikili Tash (circa 4300 BC, cultura Karanovo VI)¹⁵.

Și pe teritoriul românesc au fost descoperiți sămburi de viță de vie sălbatică, dar și cultivată la Hârșova (nivel Gumelnița), ca și în situri din arealul Precucuteni I și III (Baia, Ruseștii Noi I) și Cucuteni, la Poduri-Dealul Ghindaru (nivel Cucuteni A) și Vărvăreuca (Cucuteni B)¹⁶.

În lucrarea cu privire la cercetările arheobotanice de la Poduri, F. Monah și D. Monah consideră că se puteau obține băuturi fermentate și din fructe de soc și coriandru (descoperite în sit), care alături de vin sau bere puteau fi folosite în cadrul unor ceremoniale sacre¹⁷, care asigurau comuniunea participanților.

Utilizarea băuturilor alcoolizate în China se consideră că îndeplineau un anumit rol în cadrul unor activități de cult, putând avea și calități medicinale. Băuturile alcoolizate de aici se produceau din malțuri de cereale, prin utilizarea cerealelor mucegăite, a diferitor rădăcini comestibile și a ierburilor ca proces incipient de fermentație¹⁸, dar și din fructe fermentate și amestecate cu miere

⁶ LAZAROVICI 2022: 96-124, Pl. IV.

⁷ LAZAROVICI 2022: 147-158.

⁸ LAZAROVICI 2022: 134-142.

⁹ LAZAROVICI 2022: 315-320.

¹⁰ LAZAROVICI 2022: 324-331.

¹¹ Kvevri = amforă, *apud* <https://en.wikipedia.org/wiki/Kvevri>, accesat 10.04.2023.

¹² Bampo, circa 4800 BC, *apud* <https://en.wikipedia.org/wiki/Amphora>, accesat 10.04.2023.

¹³ <https://www.arthistoryproject.com/timeline/prehistory/neolithic/yangshao-neolithic-amphora/>, accesat 10.04.2023.

¹⁴ <https://winehistoryproject.org/history-of-amphorae-worldwide/>, accesat 10.04.2023.

¹⁵ *Apud* <https://archeologie.culture.gouv.fr/en/dikili-tash>, accesat 10.04.2023.

¹⁶ MONAH, MONAH 2008: 122-123.

¹⁷ MONAH, MONAH 2008: 124.

¹⁸ LIU *et al.* 2019.

de albine. Analize interdisciplinare pe resturile descoperite în anumite recipiente de tip globular sau amfore au demonstrat că acestea erau folosite pentru păstrarea lichidelor alcoolizate, din perioada pre-Yangshao și chiar mai înainte¹⁹.

Ne-am referit în mod special la China, deoarece în culturile Yangshao și Majiayao (dar și în altele) sunt cele mai numeroase amfore, cu un decor pictat luxuriant (Pl. V.9-12), cu numeroase semne și simboluri, similare celor din arealul Cucuteni-Trypillia.

Și în alte civilizații de pe teritoriul României apar recipiente de tip amforă, asemănătoare ca formă celor de la Scânteia. Cele mai numeroase amfore sunt în cultura Vinča, unde de-a lungul fazelor remarcăm o evoluție a acestui tip de vas (fazele A-C), cele mai interesante fiind cele din faza B2, când aceste recipiente sunt acoperite de capace prosopomorfe²⁰. Și în arealul Vinča sunt amfore decorate cu motive geometrice complexe (Pl. V.4). În cultura Banatului²¹ (Pl. V.1-2), ca și în grupul Bucovăț (Pl. V.3) sunt amfore cu caracter antropomorf sau prosopomorf. Mai puține amfore și, mai ales, nedecorate sunt în cultura Tiszapolgár din teritoriul românesc²². Un număr mai mare de amfore și fragmente din acest tip de vas provin din săpăturile de la Alba Iulia-*Lumea Nouă*, fiind atribuite grupului Foieni și culturii Petrești²³. În cultura Petrești amforele sunt mai numeroase²⁴, unele fiind și pictate (Pl. V.5)²⁵. În arealul Gumelnița-Karanovo VI (Pl. V.6-8) sunt puține recipiente de tip amforă decorate cu pictură și asemănătoare ca formă²⁶ cu cele de la Scânteia.

Vedem astfel că amforele de la Scânteia se încadrează într-o categorie mai mare de vase cu decor compozit, ce au legătură probabil cu anumite practici de cult, iar elementele decorative, care sugerează trăsături feminine și se pot pune în legătură cu Marea Zeiță Mamă, au în vedere sugerarea fertilității și fecundității. În acest context, al folosirii recipientelor de acest tip în cadrul unor practici religioase se încadrează și amforele miniaturale, care puteau fi o parte din recuzita unor scene de cult, precum cele de la Ovčarovo de exemplu, dar așa cum remarca Christina Marangou, ele ar fi putut fi modelate și de micii membri ai comunității/familiei în cadrul procesului de învățare sau destinate doar jocului²⁷.

Amforele selectate de noi în acest studiu, alături de multe altele neilustrate demonstrează totodată măiestria meșterilor olari cucutenieni, nu doar în ce privește modelarea, ci și referitor la maniera de decorare și simbolistica motivelor alese.

Mulțumiri: Îi mulțumim Doamnei Arina Hușleag pentru pasiunea și talentul cu care a reîntregit și restaurat artefactele din studiul de față.

¹⁹ LIU *et al.* 2020.

²⁰ LAZAROVICI *et al.* 2001: Fig. 22.10,12, Fig. 70/7-8; LAZAROVICI 2020: Fig.V.18a; Pl. 1.7,14; Pl.16/Tip E; Pl. 41.32; LAZAROVICI 2021: Fig. 2.20/11-13; WHITTLE *et al.* 2016: Fig. 3.

²¹ LAZAROVICI *et al.* 2001: Fig. 245.2.

²² DIACONESCU 2009: Pl. 29.2,50, provenind de la Uivar-*Gomilă*.

²³ GLIGOR 2009: Grupul Foieni: Pl. LXVI, LXVIII, CV; cultura Petrești, Pl. CXLVII, CLIX - amforă pictată.

²⁴ PAUL 1992: Pl. XXIII.10, XXVI.1-3, 6, XXVIa.2,4, XXVII.1,4-7, XXVIII.12,15.

²⁵ LUCA *et al.* 2022: Foto 18.1

²⁶ Amfora de la Dupnitsa, *apud* https://en.wikipedia.org/wiki/Karanovo_culture#cite_note-15, accesat 18.04.2023.

²⁷ MARANGO 1992: 221.

BIBLIOGRAFIE

- Cucuteni-Trypillia 2008 Stratulat, L. (chief editor), *Cucuteni-Trypillia, A Great civilization of Old Europe*, 16 September-31 October 2008, printed by Hers Consulting Group, Rome.
- Cucuteni 2009 Lazarovici, C.-M., Lazarovici, Gh., Țurcanu, S., *Cucuteni. A Great Civilization of the Prehistoric World*, general editor Stratulat, L., Ed. Palatul Culturii, Iași.
- ***
- ANDREESCU, POPA 2003 Andreescu, R. R., Popa, T., *Sultana-Malu Roșu. Catalog selectiv*, in: *CercArh*, 12, 59-67.
- BOGHIAN 2012 Boghian, D., *Unele considerații asupra vaselor cucuteniene antropomorfe și antropomorfizate*, in: *ArhMold*, XXXV, 107-136.
- DIACONESCU 2009 Diaconescu, D., *Cultura Tiszapolgár în România*, in col. „Bibliotheca Brukenthal” XLI, Sibiu, Ed. Altip, Alba Iulia.
- FIDANOSKI 2017 Fidanoski, L. *Cerje-Gorlevo: Neolithic settlement at crossroad between Amzabegovo-Vršnik and Velušina-Porodin culture*, in: Stojanova Kanzurova, E. (ed.), *Dragiša Zdravkovski in memoriam. Cultural manifestations during the Neolithic Period on the Territory of the Republic of Macedonia and the Neighbouring Regions*, Ed. Evropa 92, Kočani, Skopje, 29-68.
- GLIGOR 2009 Gligor, M., *Așezarea neolitică și eneolitică de la Alba Iulia-Lumea Nouă în lumina noilor cercetări*, Ed. Mega, Cluj-Napoca.
- LAZAROVICI 2022 Lazarovici, C.-M. *Scântea-Dealul Bodești. Figural plastic art and more*, Muzeul Național al Bucovinei and Academia Română-Filiala Iași, Institutul de Arheologie Iași, Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava.
- LAZAROVICI 2021 Lazarovici, Gh., *Zorlențu Mare 5200-4500 î.Ch.*, Ed. Eurostampa, Timișoara.
- LAZAROVICI 2020 Lazarovici, Gh., *Balta Sărată, din preistoria Caransebeșului*, Ed. Gutenberg Univers, Arad.
- LAZAROVICI *et al.* 2001 Lazarovici, Gh., Drașovean, Fl., Maxim, Z., *Parța. Monografie arheologică*, Vol. 1.1, 1.2, in col. BHAB 12, Ed. Waldpress, Timișoara.
- LIU *et al.* 2020 Liu, L., Wang, J., Liu, H., *The brewing function of the first amphorae in the Neolithic Yangshao culture, North China*, in: *Archaeological and Anthropological Sciences* 12, 118. <https://doi.org/10.1007/s12520-020-01069-3>.
- LIU *et al.* 2019 Liu, L., Wang, J., Levin, M. J., Sinott-Armstrong, N., Zhao, H., Ahao, Y., Shao, J., Di, N., Zhang, T., *The origins of specialized pottery and diverse alcohol fermentation techniques in Early Neolithic China*, PNAS June 2019. [0.pnas.org/content/116/26/12767](https://www.pnas.org/content/116/26/12767).
- LUCA *et al.* 2022 Luca, A., Luca, S. A., Perianu, F., *Arta ceramicii culturii Petrești*, Ed. „Karl A. Romstorfer”, Suceava.
- LUCA 2015 Luca, S. A., *Viața trăită sub zei. Situl Starčevo-Criș I de la Cristian I, județul Sibiu, România / Living under the Gods. The Starčevo-Criș I site from Cristian I, Sibiu County, Romania*, editori C.-E. Ursu, S. Țerna, Ed. Academiei Române - Ed. Karl A. Romstorfer, Suceava.
- MANTU, ȚURCANU 1999 Mantu, C.-M., Țurcanu, S., *Scântea, cercetare arheologică și restaurare*, editori V. Chirica, C.-M. Mantu, S. Țurcanu, Ed. Helios, Iași.

- MARANGOU 1992 Marangou, Ch., *Figurines et miniatures du Néolithique Récent et du Bronze Ancien en Grèce*, BAR International Series 576.
- MELAART 1970 Melaart, J., *Excavations at Hacilar*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- MONAH, MONAH 2008 Monah, F., Monah, D., *Cercetări arheobotanice în tell-ul chalcolitic Poduri-Dealul Ghindaru*, in col. BMA XIX, Ed. Constantin Matasă, Piatra Neamț.
- PAUL 1992 Paul, I., *Cultura Petrești*, Ed. Museion, București.
- THISSEN 2008 Thissen, L., *Chapter 4. The Pottery of Phase VB*, in: Roodenberg, J., Alpaslan Roodenberg, S. (eds.), *Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia. The Ilımar Excavations, Volume III. With contributions on Hacilar-tepe and Menteşe*, Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten, 91-115.
- TODOROVA, VAISOV 1993 Todorova, H., Vaisov, I., *Nova-Kamennata Epoha v Bălgaria*, Sofia.
- WHITTLE *et al.* 2016 Whittle, A., Bayliss, Al., Barclay, A., Gaydarska, B., Bánffy, E., Borić, D., Drașovean, Fl., Jakucs, J., Marić, M., Orton, D., Pantović, I., Schier, W., Tasić, N., Vander Linden, M., *A Vinča potscape: formal chronological models for the use and development of Vinča ceramics in south-east Europe*, in: *Documenta Praehistorica*, XLIII, 1-60.

LIST OF ILLUSTRATIONS

- Pl. I. Amphorae from Scânteia: 1-2. Pit 57 (2, detail); 3-5. Pit 57 (4-5, details).
- Pl. II. Amphorae from Scânteia: 1. Pit 113, -0.80 m; 2. L7; 3. L1, e-f, details; 4. *passim*.
- Pl. III. Amphorae from Scânteia: 1, 3. small amphorae; 2, 4. fragments of amphorae; 5-6. amphorette with prosopomorphic character (6, detail); 1. Cass. 8, near L7, -1.10 m; 2. Pit 1; 3. under L5; 4. Cass. 3, near L5; 5. Pit 173; 6. Legend of the setting: 1. decoration on the inside of the neck; 2. decoration on the lip; 3. decoration on the first half of the vessel body; protome decoration on the second side of the vessel body; 4. decoration on the area between the body and the leg; 5. decoration on the leg.
- Pl. IV. Amphorae from different phases of the Precucuteni-Cucuteni-Tripyllia cultural complex. Different scales. 1. Târgu Frumos-Baza Pătule, Precucuteni III; 2. Toflea-Dealul Tănăsoaia, Cucuteni A2-A3; 3. Cuconești Vechi, Cucuteni A3-A4; 4. Drăgușeni-Lutărie, Cucuteni A4; 5. Răduleni Vechi 2, Cucuteni A-B; 6. Vorniceni-Podul Ibăneasa, Cucuteni A-B; 7. Răduleni Vechi, Cucuteni A-B; 8-9. Vinnitsa zone, Cucuteni A-B; 10. Poduri-Dealul Ghindaru, Cucuteni B; 11. Sofia-La Moină, Cucuteni B; 12. Cărnicieni, Horodiștea Erbiceni. 1, 4, 6, 9-11. *apud Cucuteni 2009*; 2. photo Gh. Lazarovici; 5. *passim*; 3, 7-8. *apud Cucuteni-Tripyllia 2008*.
- Pl. V. Amphorae from different cultural areas: 1-2. Parța, Banat culture; 3. Bucovăț, Bucovăț group; 4. Vinča-BeloBrdo, Vinča culture; 5. Petrești culture; 6. Sultana, Gumelnița culture; 7-8. Karanovo VI culture: 7. Dupnitsa, Bulgaria; 8. Dikili Tash, Greece; 9-10. Yangshao culture, late phase; 11-12. Majayiao culture; 1-3. photos Gh. Lazarovici; 4. *apud* <https://m.facebook.com/archeoserbia/photos/amphora-terracotta-neolithic-period-vin%C4%8Da-culture-around-5000-bc-found-at-vin%C4%8Da-/1911>; 5. *apud* LUCA *et al.* 2022: Photo 18.1; 6. *apud* ANDREESCU, POPA 2003: Pl. I.4; 7. https://en.wikipedia.org/wiki/Karanovo_culture#cite_note-15, accessed 18.04.2023; 8. *apud* http://www.dikili-tash.fr/actualites_archives_en.htm; 9-12. photos C.-M. Lazarovici, pots from the collection of Ganzu Provincial Museum in Lanzhou.

Pl. I. Amfore de la Scânteia: 1-2. Gr. 57 (2, detaliu); 3-5. Gr. 57 (4-5, detalii).

Pl. II. Amfore de la Scânteia: 1. Gr. 113, -0,80 m; 2. L7; 3. L1, e-f, detalii; 4. *passim*.

Pl. III. Amfore de la Scânteia: 1, 3. amfore miniaturale; 2, 4. fragmente de amfore; 5-6. amforetă cu caracter prosopomorf (6, detaliu); 1. Cas. 8, lângă L7, -1,10 m; 2. Gr. 1; 3. sub L5; 4. Cas. 3, lângă L5; 5. Gr. 173; 6. Legenda decorului: 1. decor pe interiorul gâtului; 2. decor pe buză; 3. decor pe prima jumătate a corpului vasului; decor cu protomă pe a doua parte a corpului vasului; 4. decor pe zona dintre corp și picior; 5. decor pe picior.

Pl. IV. Amfore din diferite faze ale complexului cultural Precucuteni-Cucuteni – Trypillia. Scări diferite.

1. Târgu Frumos-Baza Pătule, Precucuteni III; 2. Toflea-Dealul Tănăsoaia, Cucuteni A2-A3;
 3. Cuconeștii Vechi, Cucuteni A3-A4; 4. Drăgușeni-Lutărie, Cucuteni A4; 5. Rădulenii Vechi 2, Cucuteni A-B;
 6. Vorniceni-Podul Ibăneasa, Cucuteni A-B; 7. Rădulenii Vechi, Cucuteni-A-B; 8-9. zona Vinnitsa, Cucuteni A-B;
 10. Poduri-Dealul Ghindaru, Cucuteni B; 11. Sofia-La Moină, Cucuteni B; 12. Cârniceni, Horodiștea Erbiceni.
 1, 4, 6, 9-11. *apud Cucuteni 2009*; 2. foto Gh. Lazarovici; 5. *passim*; 3, 7-8. *apud Cucuteni-Trypillia 2008*.

Pl. V. Amfore din diferite arii culturale: 1-2. Parța, cultura Banatului; 3. Bucovăț, grupul Bucovăț; 4. Vinča-BeloBrdo, cultura Vinča; 5. cultura Petrești; 6. Sultana, cultura Gumelnița; 7-8. cultura Karanovo VI (7. Dupnitsa, Bulgaria; 8. Dikili Tash, Grecia); 9-10. cultura Yangshao, faza târzie; 11-12. cultura Majayiao; 1-3. foto Gh. Lazarovici; 4. *apud* <https://m.facebook.com/archeoserbia/photos/amphora-terracotta-neolithic-period-vin%C4%8Da-culture-around-5000-bc-found-at-vin%C4%8Da-/1911>; 5. *apud* LUCA *et al.* 2022: Photo 18.1; 6. *apud* ANDREESCU, POPA 2003, Pl. I.4; 7. https://en.wikipedia.org/wiki/Karanovo_culture#cite_note-15, accesat 18.04.2023; 8. *apud* http://www.dikili-tash.fr/actualites_archives_en.htm; 9-12. foto C.-M. Lazarovici, vase din colecția Muzeului provinciei Ganzu de la Lanzhou.

